

kou avantgardou, akceptovaním narastajúcej spoločenskej aj individuálnej drámy obdobia, ktorého obsahom bola antagonistická kríza kapitalizmu vedúca k fašizmu a vojne, najtragickejšiemu stupňu fyzického a duchovného útlaku, sa výtvarné umenie vzopälo k humanistickým výskam. Nastupujúca umelecká generácia sa symptomaticky hlásila k nadrealistickému hnutiu slovenských revolučných intelektuálov, neskôr označených ako Avantgarda 38. Aj sochárstvo inotajom vyjadrilo svoj odpor a protest voči fašizmu a vojne, ktorý sa skoncentroval do raného diela *Jozefa Kostku* (1912) a *Rudolfa Pribiša* (1913—1984).

V syntéze národného s všeľudským, v dialektickom vzťahu obsahových a formových fenoménov sa v období rokov 1938—1945 začína vyrovnávanie aktuálneho, vývinového handicapu slovenského medzivojnového sochárstva a Európy. Kostka a Pribiš do ouvertúry svojho diela pojmajú celú škálu všeľudskej tradície v sochárstve: je v nej protest proti vojne i predtucha novej, spravodlivejšej spoločnosti. Násilným rozdelením republiky sa ocitli na Slovensku, patrili k „bratislavskej časti“ generácie. Nie však bez vzťahov, bez koreňov v Čechách a Prahe. Ich miesto nie je možné v genéze dvoch sochárskych programov verbálne definovať, spútať ohraničením, lokálne, školou, osobnosťami učiteľov. Syntetizovali rozdielne i spoločné momenty obdobia, aktuálneho výrazu českého sochárstva. Syntetizovali ich do novej, rastúcej jedinečnosti svojho slova — sochy.

V hľadani obrysov vzťahu ranej tvorby J. Kostku k českému sochárstvu, ktorý mu v Prahe z prvej ruky sprostredkúvali jeho učitelia Karel Dvořák a Josef Mařatka na UPŠ v rokoch 1932—1937, podstatnými sa javia Kostkove prieniky do dvoch aktuálnych tendencií českého sochárstva — barokizácie a poetizmu. Barok vstúpil do Kostkových raných hľadani ako priamy kontakt, príznačný pre vtedajšiu českú kultúru (sprostredkovaný aj výstavou pražského baroka roku 1938), s dielami jeho vrcholných predstaviteľov F. Brokoffa a M. Brauna, ale hlavne ako návrat prostredníctvom novej interpretácie, syntetického zaujatia historizmom v českom sochárstve v dielach J. Wagnera,²¹

Jozef Kostka: *Poézia*, bronz, 78 cm, 1939, Slovenská národná galéria. Foto Archiv Umenovedného ústavu SAV

K. Dvořáka, V. Makovského. Dotyky s poetizmom (ktorý vyrastal z inej výrazovej základne ako Kostkovo rané dielo) sa odohrávali v obsahovej rovine — metafora, symbol, básnické vyjadrenie, myšlienková mnohoznačnosť diel; u Kostku neprekročili hranice figuratívneho konceptu, avšak zbaveného akejkolvek naratívnosti. Tretím mohutným impulzom, ktorý Kostkovi ponúklo pražské kultúrne prostredie, bolo stretnutie s francúzskym sochárstvom a A. Rodinom, ešte pred priamym poznaním jeho diela počas študijného pobytu v Paríži (1938—1939). Tieto vzťahy pretavujú Kostkove práce z rokov 1938—1944: *Vinobranie*, *Dievča s drapériou*, *Myšlienka*, *Poézia*, *Kováč* (1939), *Noc*, *Torzo* (1940), *Žiaľ* — *Odysseus* (1940—41), *Vajanský* (1941), *Smútiaca* — *Sen* (1941—1942), *Starec* —